

αρχιτέκτονες

Περιοδική έκδοση του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ / Περίοδος Γ / Τεύχος 05 / Σεπτέμβριος 2013

Σελίδα 3

Κοινωνικές κατοικίες
στην Αττική

Σελίδα 4

Κοινωνικές κατοικίες
στο Carabanchel

Σελίδα 6

Κοινωνικές κατοικίες
στο Saint-Nazaire

Σελίδα 8

Κοινωνικές κατοικίες
για ηλικιωμένους

Σελίδα 10

Κοινωνικές κατοικίες
Mirador

Σελίδα 12

Κοινωνικές κατοικίες
στο San Vicente del
Raspeig

Σημείωμα της σύνταξης

Η κοινωνική κατοικία και η αρχιτεκτονική που την υλοποιεί σχεδιάζοντάς τη συγκροτούν ένα δυναμικό αντικείμενο για τις κοινωνίες εκείνες που προσβλέπουν σ' έναν μεγαλύτερο βαθμό συνοχής και κοινωνικής αλληλεγγύης στους κόλπους τους. Μέσα από αυτόν το δίαυλο, η αρχιτεκτονική κοινότητα διοχετεύει τη δημιουργικότητά της σε ένα από τα πιο κοινωνικά κομμάτια της επαγγελματικής της δραστηριότητας.

Στο παρελθόν (με αφιερώματα ή μεμονωμένα άρθρα) οι «αρχιτέκτονες» έχουν ασχοληθεί με το θέμα, με διάθεση τόσο ερευνητική όσο και κριτική. Αυτή τη φορά επιχειρείται επιστροφή στο συγκεκριμένο αντικείμενο, με πρόθεση να ξανανοιξει ο διάλογος για τα ζητήματα της κατοικίας, και ιδιαίτερα της κοινωνικής κατοικίας, στην Ελλάδα, μέσα από μια διαφορετική προσέγγιση. Οι εικόνες λαμβάνουν την πρωταρχική θέση (σε σχέση με τον γραπτό λόγο που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο σε παλιότερα αφιερώματα σχετικά με το θέμα), αφήνοντας τον αναγνώστη να εντοπίσει την πολλαπλότητα των ζητημάτων που θέτει το αντικείμενο της κοινωνικής κατοικίας στον αρχιτέκτονα (μορφή, υλικά, δομή, κατασκευαστικό σύστημα, σημειολογικές αναφορές, ένταξη στο αστικό περιβάλλον κ.λπ.).

Λόγω έκτασης της περιοδικής έκδοσης, δεν ήταν δυνατόν να συμπεριληφθεί ο πραγματικά μεγάλος αριθμός ανάλογων αρχιτεκτονικών έργων της διεθνούς σκηνής. Από μια «δεξαμενή» αξιόλογων παραδειγμάτων που έχουν υλοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, παρουσιάζονται πέντε, για λόγους που εκτενέστερα μπορεί να εντοπίσει ο αναγνώστης στα σύντομα σημειώματα που τα συνοδεύουν. Θα παρατηρήσει πάντως ότι δεν υπάρχει κάποιο ελληνικό παράδειγμα σε αυτά. Ο λόγος είναι προφανής. Η ελληνική πραγματικότητα παρουσιάζει σημαντικό έλλειμμα δραστηριότητας στο αντικείμενο. Τα τελευταία χρόνια ποτέ δεν υπήρξε ουσιαστικό ενδιαφέρον από τους επίσημους φορείς για την κοινωνική κατοικία. Το αποτέλεσμα είναι η ανυπαρξία υλοποιημένων σύγχρονων έργων κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα. Η ανάλυση της σελίδας 3 μάς θυμίζει παλιότερες αρχιτεκτονικές προτάσεις που υλοποιήθηκαν, συχνά με μεγάλο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Βρυσακίου 15 και Κλάδου, 105 55 Αθήνα, τηλ.: 210 3215 146, fax: 210 3215 147
e-mail: sadas-pea@tee.gr • www.sadas-pea.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Πρόεδρος: **Μυρτώ Δεσποτιδίη**, Αντιπρόεδρος: **Άγγελος Βακαλόπουλος**,
Γεν. Γραμματέας: **Μιχάλης Τζάρας**, Ειδ. Γραμματέας: **Νίκος Κουρέτας**, Ταμίας: **Μαρία Φραντζή**
Μέλη: **Δαμιανός Αμπακούμιν**, **Αφροδίτη Αυγερινού**, **Κώστας Βουρεκάς**, **Τόνια Κατερίνη**,
Βιβιάννα Μεταλληνού, **Γιάννης Πάνου**, **Πόπη Παπαντωνίου**, **Όλγα Πάππα**, **Γιώργος Πλατσάκης**,
Πέτρος Συναδινός

Υπεύθυνη σύμφωνα με τον νόμο: **Μυρτώ Δεσποτιδίη**

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ακριβή Αναγνωστάκη, **Κάρολος Γαλανός**, **Κωνσταντίνα Θεοδώρου**, **Διονύσης Καννάς**,
Νεκτάριος Κεφαλογιάννης, **Αλέξανδρος Κλειδωνάς**, **Γεωργία Κότσαρη**, **Ειρήνη Κουφέλη**,
Παναγιώτης Κουμουνοπούρος, **Έλενα Λαϊνά**, **Μιχάλης Λεφαντζής**, **Άννα Μελανίτου**,
Βασιλική Παναγιωτοπούλου, **Δημήτρης Πούλιος**, **Όλγα Σπυριδοπούλου**, **Ελένη Χρηστέα**

Γραμματεία Σ.Ε.: **Στέλλα Ρίζου**
Διόρθωση κειμένων: **Άννα Πλατάκη**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ Κοινωνικές κατοικίες στο Logrono, Ισπανία (αρχιτέκτων Τογο Ιτο)

“αρχιτέκτονες”

Περιοδική έκδοση του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Διπλωματούχων
Ανωτάτων Σχολών – Πανελλήνια Ένωση Αρχιτεκτόνων

Στηρίξτε το έντυπο “αρχιτέκτονες”

- Εγγραφείτε στον Σύλλογο
- Εξοφλήστε τις συνδρομές σας στον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ
- Προχωρήστε σε δωρεά στον ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ

Εάν επιθυμείτε να παραλαμβάνετε το έντυπο στον χώρο σας:

- Για τα μέλη του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ 12 € για 10 τεύχη
- Για τα μη μέλη 20 € για 10 τεύχη

ΕΓΓΡΑΦΕΙΤΕ στη λίστα αποστολής άμεσα:

- Είτε με καταβολή του αντίστοιχου ποσού του/της ενδιαφερομένου/ης απευθείας στα γραφεία του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, Βρυσακίου 15, Μοναστηράκι 105 55, Αθήνα, τηλ. 210 3215146
- Είτε με κατάθεση στον τραπεζικό λογαριασμό της ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ 146/480197-02 με δικαιούχο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, και αποστολή συνημμένα του σκαναρισμένου τραπεζικού παραστατικού στο e-mail: sadas-pea@tee.gr ή με fax στο 210 3215147

ΒΡΑΔΙΕΣ ΣΤΗ ΒΡΥΣΑΚΙΟΥ

Κατά τους φθινοπωρινούς μήνες, στα γραφεία του συλλόγου θα πραγματοποιούνται οι «Βραδιές στη Βρυσακίου» κάθε δεύτερη Πέμπτη του μήνα.

Κοινωνικές κατοικίες στην Αττική

1] Το συγκρότημα των οκτώ προσφυγικών πολυκατοικιών στη λεωφόρο Αλεξάνδρας – έργο των αρχιτεκτόνων Κίμων Λάσκαρι και Δημήτρη Κυριακού– ολοκληρώθηκε το 1935 από την Τεχνική Υπηρεσία του Υπουργείου Κρατικής Υγιεινής και Αντιλήψεως (το 1940 μετονομάστηκε σε Υπουργείο Εθνικής Πρόνοιας). Το συγκρότημα, συνολικής επιφάνειας 11.000 τ.μ., αποτελείται από 228 διαμερίσματα –εκ των οποίων τα 51 κατοικούνται από ιδιώτες– και θεωρείται εξέχον δείγμα του κινήματος Bauhaus. Η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου το 2003 αγόρασε 140 διαμερίσματα, ενώ 40 απαλλοτριώθηκαν από το τότε ΥΠΕΧΩΔΕ. Στα σχέδια που είχαν εκπονηθεί προβλεπόταν η κατεδάφιση των έξι κτηρίων, η οποία ακυρώθηκε από το ΣτΕ έπειτα από προσφυγή των κατοίκων των Αμπελοκήπων, των τοπικών και επιστημονικών φορέων. Στα τέλη Νοέμβρη του 2008 τα κτήρια κηρύχθηκαν διατηρητέα μνημεία από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού. 2] Το συγκρότημα εργατικών κατοικιών της Νέας Φιλαδέλφειας είναι το πρώτο μεγάλης κλίμακας έργο του αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη, ως προϊσταμένου της Υπηρεσίας Μελετών στον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ 1954-2012) από το 1955 έως το 1957. Κατά το διάστημα αυτό σχεδίασε και κατασκεύασε εργατικές πολυκατοικίες στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη, στο Ηράκλειο Κρήτης κ.α. 3] Μετά το 1960 αρχιτέκτονες-μελετητές από το Υπουργείο Δημοσίων Έργων (ΥΔΕ) και τον ΟΕΚ επιμελήθηκαν την ανέγερση του συγκροτήματος της Δραπετσώνας – στο πλαίσιο εξυγίανσης της περιοχής από τα παραπήγματα– με 1.859 κατοικίες. Στο πρώτο στάδιο του προγράμματος κατασκευάστηκαν διώροφες μονοκατοικίες με μικρό κήπο και τετραώροφες πολυκατοικίες, ενώ στη συνέχεια επτάωροφα, οκτάωροφα και δεκαώροφα κτήρια. 4] Η οικιστική μονάδα στον Άγιο Σώστη (1962-64), επίσης έργο του ΥΔΕ και του ΟΕΚ, αποτελείται από 673 κατοικίες σε 32 τετραώροφα κτήρια. 5] Το συγκρότημα κατοικιών «Ασύρματος» (1967) στον περιφερειακό του Φιλοπάπου – σχεδιασμένο από την αρχιτέκτονα Έλλη Βασιλικιώτη, τμηματάρχη της Διεύθυνσης Οικιστικών Μελετών του ΥΔΕ. Το πενταώροφο κτήριο αποτελείται από 55 διαμερίσματα και 8 καταστήματα. 6] Το 1984 κατασκευάστηκε στην Πεύκη Αττικής από το γραφείο μελετών Α.Ν. Τομπάζη το Ηλιακό Χωριό – με την εφαρμογή ενεργητικών και παθητικών ηλιακών συστημάτων–, με κύριο σκοπό την εξοικονόμηση ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος. Πρόκειται για οικιστικό συγκρότημα 435 «ηλιακών» κατοικιών, που στεγάζουν δικαιούχους του ΟΕΚ. 7] Το Ολυμπιακό Χωριό, σε έκταση 1.240 στρεμμάτων στη θέση Λεκάνας του Δήμου Αχαρνών. Τον Αύγουστο 1999 ο «Αθήνα 2004» προκήρυξε κλειστό αρχιτεκτονικό διαγωνισμό τον οποίο ακύρωσε τον Δεκέμβρη του 1999 και επαναπροκήρυξε νέο (30-12-1999) χωρίς τη συμμετοχή του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ. Στις 10-2-2000, με επιστολή που έστειλαν στον «Αθήνα 2004», τρεις Ευρωπαίοι καθηγητές αρχιτέκτονες αρνήθηκαν να συμμετάσχουν στην Επιτροπή Αξιολόγησης των προτάσεων του αρχιτεκτονικού και πολεοδομικού σχεδιασμού του Ολυμπιακού Χωριού, υποστηρίζοντας ότι κακώς ακυρώθηκε ο αρχικός διαγωνισμός. Ο τελικός σχεδιασμός του είναι αποτέλεσμα σύνθεσης και επεξεργασίας των τριών βραβευμένων προτάσεων του ανοικτού διεθνούς διαγωνισμού του 2000. Με επίβλεψη της ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΧΩΡΙΟ 2004 ΑΕ (θυγατρικής του ΟΕΚ) κατασκευάστηκαν 2.292 κατοικίες σε 366 συγκροτήματα με 19 διαφορετικούς αρχιτεκτονικούς τύπους. Σήμερα, οι περίπου 10.000 κάτοικοι ζουν σε έναν «πρότυπο» οικισμό που αργοσβήνει. Ένα γκέτο χωρίς συγκοινωνίες, εμπορικά μικροκαταστήματα, χώρους ψυχαγωγίας, υπηρεσίες καθαριότητας κ.λπ.

[Έρευνα: Ο. Σημαιοφορίδου]

Κοινωνικές κατοικίες στο Carabanchel

αρχιτέκτονες dosmasuno arquitectos

Το συγκεκριμένο συγκρότημα κοινωνικών κατοικιών κατασκευάστηκε στα περίχωρα της Μαδρίτης, στην περιοχή του Carabanchel. Αυτή η περιοχή έχει μια ιδιαιτερότητα: είναι η επέκταση της Μαδρίτης όπου κατασκευάστηκε μεγάλος αριθμός κοινωνικών κατοικιών που υλοποίησε ο δήμος της ισπανικής πρωτεύουσας. Μπορεί να θεωρηθεί ένα εργαστήριο παραγωγής κοινωνικής κατοικίας, όπου ένας επισκέπτης αρχιτέκτονας μπορεί να δει και να μελετήσει μια σειρά από ενδιαφέροντα παραδείγματα. Μπορεί σε επίπεδο πολεοδομικού σχεδιασμού το αποτέλεσμα να μην ικανοποιεί, αλλά σε επίπεδο αρχιτεκτονικού σχεδιασμού υπάρχουν αξιόλογα παραδείγματα, τα οποία υλοποιούν νέες ιδέες και πειραματισμούς για μια σύγχρονη εκδοχή της κοινωνικής κατοικίας. Ουσιαστικά πρόκειται για μια μαζική παραγωγή κατοικίας χαμηλού κόστους, που όμως προσπαθεί να υπερβεί αυτό το αρχικό μειονέκτημα, προτείνοντας μέσα από το σχεδιασμό εναλλακτικές (ενισχυμένες) μορφές συλλογικής συνύπαρξης και κατοίκησης.

Το συγκρότημα που παρουσιάζουμε σχεδιάστηκε από την αρχιτεκτονική ομάδα dosmasuno arquitectos, μέλη της οποίας είναι οι αρχιτέκτονες Ignacio Borrego, Nestor Montenegro και Lina Toro. Πρόκειται για νέους αρχιτέκτονες (35-40 ετών), που βρίσκουν δημιουργική και επαγγελματική διέξοδο (σε μια περίοδο κρίσης) σε αυτό που οι περισσότεροι συνομήλικόι τους Ισπανοί αρχιτέκτονες καταφεύγουν για την απόκτηση των πρώτων τους επαγγελματικών δουλειών: στους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς. Αυτό το συγκρότημα κοινωνικών κατοικιών είναι αποτέλεσμα ενός πρώτου βραβείου. Αναφέραμε παραπάνω ότι οι διαγωνισμοί, πέρα από επαγγελματική διέξοδο, είναι και ευκαιρία δημιουργικής έρευνας και έκφρασης. Θεωρούμε ότι το συγκεκριμένο συγκρότημα κοινωνικών κατοικιών

στο Carabanchel ήταν η αφορμή για πειραματισμό και έρευνα πάνω σε νέους τρόπους συλλογικής κατοίκησης, καθώς και αφορμή για εφαρμογή νέων μορφών και δομών πάνω σε γνωστές τυπολογίες. Το συγκρότημα τοποθετείται στα όρια του Carabanchel, εκεί που η πόλη συναντά το φυσικό στοιχείο. Αυτό είναι σημαντικό, μια και οι αρχιτέκτονες επιλέγουν να συγκεντρώσουν τη μάζα του συγκροτήματος στη μια πλευρά του οικοπέδου (στην πιο πλεονεκτική πλευρά όσον αφορά τον προσανατολισμό), συνδυάζοντας μια ευχάριστη θέα του τοπικού δάσους. Το συγκρότημα αποτελείται από 102 κατοικίες, από τις οποίες οι 52 έχουν ένα υπνοδωμάτιο, οι 35 δύο και οι υπόλοιπες 15 τρία υπνοδωμάτια. Οι κατοικίες έχουν εμβαδόν 42-66 τ.μ. Ο όλος σχεδιασμός βασίζεται στο διαχωρισμό του προγράμματος της κατοικίας σε δύο ενότητες: τον πυρήνα (που αποτελείται από το καθιστικό, το κύριο υπνοδωμάτιο, την κουζίνα και το WC) και το ελεύθερο στοιχείο (το οποίο φιλοξενεί τα υπόλοιπα υπνοδωμάτια), που κρέμεται από τον πυρήνα. Όπως είναι λογικό, οι κατοικίες που διαθέτουν μόνο ένα υπνοδωμάτιο περιορίζονται στον πυρήνα. Οι 102 πυρήνες συγκεντρώνονται σε μια συμπαγή μορφή 6 ορόφων και σχήματος Γ, δημιουργώντας έτσι μια ισχυρή βάση πάνω στην οποία κρέμονται τα ελεύθερα στοιχεία. Ο πυρήνας είναι από σκυρόδεμα (προσδίδοντάς του στιβαρότητα) και τα ελεύθερα στοιχεία έχουν ελαφριά μεταλλική δομή. Πέρα από το κτήριο, ενδιαφέρον έχει ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίζονται τον ανοικτό υπαίθριο χώρο (με το σχεδιασμό χώρων κίνησης και στάσης) καθώς και η οπτική συσχέτιση που δημιουργείται με τον ημιυπόγειο χώρο στάθμευσης, μέσω της υλοποίησης συγκεκριμένων ανοιγμάτων.

Το συγκρότημα κοινωνικών κατοικιών στο Saint-Nazaire της Γαλλίας, συνολικής έκτασης περίπου 6.000 τ.μ., σχεδιάστηκε από τους Lacaton & Vassal κατόπιν ανάθεσης από την τοπική δημόσια εταιρεία για το οικιστικό περιβάλλον.¹

Το συγκεκριμένο αρχιτεκτονικό γραφείο είναι γνωστό για τις μελέτες του στο χώρο της κοινωνικής κατοικίας στην Γαλλία, οι οποίες συχνά αφορούν ανακατασκευές και προσθήκες σε ήδη υπάρχοντα κτήρια, πρακτική που οι ίδιοι οι αρχιτέκτονες προκρίνουν ως οικονομικά και περιβαλλοντικά συμφέρουσα.² Για αυτούς ο σχεδιασμός ξεκινά από τη μικρή κλίμακα, τις ποικίλες ανάγκες και την άνεση της σύγχρονης οικογένειας που οι τυπικές προδιαγραφές αδυνατούν να ορίσουν. Σημαντικός παράγοντας είναι επίσης το χαμηλό κόστος και η κλιματολογική επάρκεια των έργων. Με άλλα λόγια, ξεπερνώντας την εμμονή με την αρχιτεκτονική σύλληψη, αλλά ταυτόχρονα αποφεύγοντας να

ερμνεύσουν την αρχιτεκτονική με τεχνοκρατικούς όρους, οι Lacaton & Vassal ενδιαφέρονται για έναν ολιστικό σχεδιασμό που διαμορφώνει προϋποθέσεις για βέλτιστη ποιότητα διαβίωσης. Στο συγκεκριμένο έργο έχουν οργανώσει τα διαμερίσματα σε τρεις επιμήκεις όγκους ύψους τριών ορόφων με βέλτιστο προσανατολισμό, ενώ ταυτόχρονα διευκολύνονται τόσο οι προσβάσεις όσο και η θέα στο γειτονικό άλσος και τις αθλητικές εγκαταστάσεις από τα ίδια αλλά και τα γειτονικά κτήρια.

Χρησιμοποιώντας χαμηλού κόστους τυποποιημένα υλικά, κατάφεραν να δημιουργήσουν ενδιαφέρουσες όψεις και ευχάριστους, ευμετάβλητους χώρους. Η πεποίθησή τους ότι κάθε σπίτι πρέπει να έχει άμεση πρόσβαση σε εξωτερικό χώρο οδήγησε κι εδώ στη δημιουργία κήπων στο ισόγειο και ιδιότυπων ημιυπαίθριων χώρων στους ορόφους, οι οποίοι, εφοδιασμένοι με κινητά πετάσματα από πολυκαρβονικά φύλλα, επιτρέπουν την καλύτερη προσαρμογή της κατοικίας στις καιρικές συνθήκες. Το ίδιο συμβαίνει με το συνδυασμό μεγάλων ανοιγμάτων, σχεδόν σε όλο το μήκος των όψεων, με θερμομονωτικές ανακλαστικές κουρτίνες.

Η ευαισθησία με την οποία οι Lacaton & Vassal αντιμετωπίζουν την καθημερινή ζωή απεικονίζεται στις πολυάριθμες φωτογραφίες από εσωτερικούς χώρους των έργων τους, στην πλειοψηφία τους κατοικημένους από αληθινούς ανθρώπους.

Σημειώσεις

1. <http://www.lacatonvassal.com>

2. <http://www.architecture.com/Files/RIBAProfessionalServices/ResearchAndDevelopment/Symposium/2009/AnneLacaton.pdf>, 15-9-2013.

DESIGN • CONSTRUCTION

Επικοινωνήστε μαζί μας

Λουτρού 18, Αχαρναι
☎ 2102818283
@ aboutstores@aboutstores.gr
www.aboutstores.gr

ΕΠΙΠΛΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

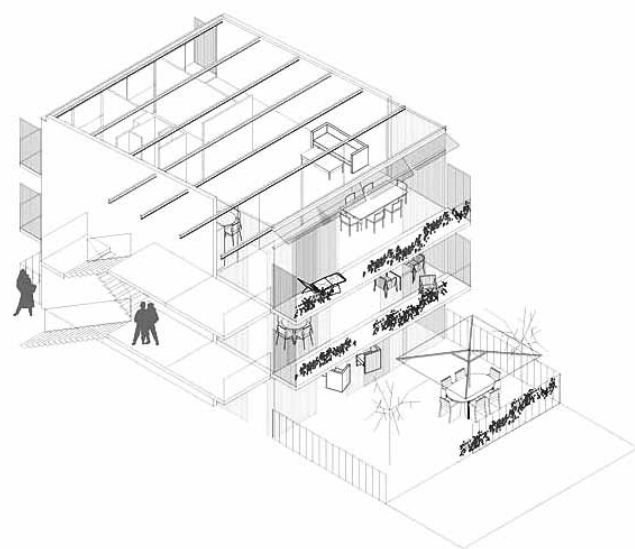
- ➔ Εφαρμογή Σχεδιασμού
- ➔ Κατασκευή Επίπλωσης
- ➔ Παραγωγή Εξαρτημάτων

Ηλεκτρονικό Κατάστημα

QuickEquip.gr
by aboutSTORES

Κοινωνικές κατοικίες στο Saint-Nazaire

αρχιτέκτονες Lacaton & Vassal

Κοινωνικές κατοικίες για ηλικιωμένους

αρχιτέκτονες **Eduard Bru, Neus Lacomba, Victor Setoain**

Το συγκρότημα κοινωνικών κατοικιών για ηλικιωμένους που σχεδίασε το αρχιτεκτονικό γραφείο BLS (Bru-Lacomba-Setoain) βρίσκεται στην περιοχή Ciutat Vella, στο ιστορικό κέντρο της Βαρκελώνης. Για την ακρίβεια, στην πλατεία Folch i Torres. Το συμπαγές αυτό κτήριο περιλαμβάνει 96 κατοικίες που παραχωρούνται στους ηλικιωμένους, 31 επιδοτούμενες κατοικίες, 5 καταστήματα και 2 χώρους για τις κοινωνικές ανάγκες των ηλικιωμένων κατοίκων και των συνομηλίκων τους της ευρύτερης γειτονιάς. Η συνολική επιφάνεια είναι 4276 τ.μ. και η κάθε κατοικία έχει εμβαδόν 40-56 τ.μ.

Σύμφωνα με την κριτική αρχιτεκτονικής του καθηγητή Xavier Montey (στην εφημερίδα *El País*) για το συγκεκριμένο αρχιτεκτονικό έργο, εκτιμάται ότι είναι ένα κτήριο που «έχει ερμηνεύσει αυτό που το περιβάλλει», θεωρώντας ότι κάποιες από τις σχεδιαστικές αποφάσεις, σχετικές με την συγκρότηση του όγκου, «είναι η έκφραση μιας αξιόλογης αστικής διαίσθησης». Και πράγματι, η σημαντικότερη συμβολή της κτηρίου αυτού είναι η παρέμβαση στον αστικό χώρο της πόλης. Η ανάγκη κάλυψης του ενός ορίου της ιστορικής αυτής πλατείας οδήγησε τους αρχιτέκτονες να επεξεργαστούν την πρότασή τους ως ένα κτήριο-φόντο, πάνω στο οποίο θα «εγγραφόταν» η αστική δραστηριότητα μιας κεντρικής πλατείας. Η πλατεία αποκτά ξανά σαφή όρια, αναγκαία για την αστική υπόστασή της.

Η υποχώρηση της όψης του κτηρίου προς το εσωτερικό του δοθέντος οικοπέδου επί της οδού Lleialtat επιτρέπει στις απέναντι παλιότερες πολυκατοικίες να αναπνεύσουν και να επωφεληθούν με φως και αέρα που αλλιώς δεν θα το επέτρεπε ο συγκεκριμένος στενός δρόμος. Επί της πλατείας, ο όγκος σπάει καθ' ύψος, με υποχώρηση των τεσσάρων ψηλότερων ορόφων, έτσι ώστε η όψη (του χαμηλότερου όγκου) να

έχει το ίδιο ύψος με τα περιμετρικά κτήρια της πλατείας. Η πιο αποφασιστική διαχείριση του όγκου πραγματοποιείται στην όψη του κτηρίου επί της πλατείας, στην οδό Reina Amalia, δίπλα στο γειτονικό σχολείο, λαμβάνοντας υπόψη την όψη του σχολείου και συγκροτώντας μια συνέχεια με αυτό. Αυτό το ενδιαφέρον για το τι περιβάλλει το κτήριο (που σε μεγάλο βαθμό καθόρισε το σχεδιασμό του) γίνεται εμφανέστερο όταν αντιλαμβανόμαστε ότι το κτήριο συνεχίζει επί της οδού Reina Amalia. Οι αρχιτέκτονες αποφασίζουν η προέκταση αυτή να μην είναι συνέχεια του κυρίως όγκου (διατηρώντας την επιβολή της ισχυρής όψης του) αλλά να το σπάσουν σε έναν μικρότερο όγκο, καλύτερα ενταγμένο στις εκεί παλιές πολυκατοικίες. Αυτή η απόφαση προσφέρει μια ενδιαφέρουσα αστική γωνία. Τα παραπάνω είναι μερικές μόνο αναφορές που θα μπορούσαμε να κάνουμε για να ερμηνεύσουμε τη λογική του μετασχηματισμού του όγκου του κτηρίου κατά το σχεδιασμό.

Οι αυστηρές όψεις (που ουσιαστικά συγκροτούνται από συγκεκριμένου μεγέθους ανοίγματα σε ένα άσπρο φόντο) είναι πιστές στη λογική της επανάληψης και του ρεαλισμού που χαρακτηρίζουν το έργο των αρχιτεκτόνων. Παρ' όλα αυτά, η κανονιστική λογική που αντιλαμβανόμαστε σε μια πρώτη ματιά έρχεται να «αλλοιωθεί» από μικροδιαφοροποιήσεις στον τρόπο τοποθέτησης των κουφωμάτων και από μικροδιαφορές στα μεγέθη των ανοιγμάτων, δίνοντας την υποψία ποικιλίας σε κάποιον που θα προσέξει πιο επισταμένως τις όψεις. Πέρα από τη στρατηγική συγκρότησης των όψεων, αν κάτι προβάλλεται μέσα από την παρουσία του κτηρίου είναι η πεποίθηση των αρχιτεκτόνων ότι τα κτήρια (και η αρχιτεκτονική) είναι αυτά που μετασχηματίζουν και ορίζουν τον δημόσιο χώρο και όχι πιο επιφανειακές επεμβάσεις σε αυτόν.

Το συγκρότημα κατοικιών Mirador στο Sanchinarro, στα περίχωρα της Μαδρίτης, αποτελεί το προϊόν της συνεργασίας των Ολλανδών MVRDV και της Ισπανίδας Blanca Leo. Με προϋπολογισμό 10 εκ. ευρώ, κατασκευάστηκε στο πλαίσιο της πολιτικής για την κατοικία του Δήμου της Μαδρίτης, και στους 21 ορόφους του, συνολικής έκτασης 18.300 τ.μ., περιλαμβάνει 165 διαμερίσματα.¹

Το κτήριο δεσπόζει σε ένα θλιβερό χαλί νεόδμητων συγκροτημάτων κατοικιών με περικλειστές ιδιωτικές αυλές, πλασιωμένων από έρημους αυτοκινητόδρομους, προϊόν της έξαρσης στην αγορά κατοικίας στην Ισπανία τα προηγούμενα χρόνια και της αλόγιστης εξάπλωσης των πόλεων. Στο πλαίσιο αυτό, το Mirador σχεδιάστηκε ως τοπόσημο αλλά και ως κριτική του παραπάνω φαινομένου. Η τυπική κάτοψη των γειτονικών συγκροτημάτων έγινε όψη και δημιουργήθηκε ένας κοινόχρηστος ανοιχτός χώρος σε ύψος περίπου 40 μ. στον οποίο θεωρητικά έχουν πρόσβαση και όσοι δεν κατοικούν στο κτήριο. Αρχικά μάλιστα υπήρχε η ιδέα υπαίθριες κυλιόμενες σκάλες να οδηγούν κατευθείαν στο επίπεδο αυτής της ιδιόμορφης πλατείας.

Ταυτόχρονα οι κατοικίες, που αριθμούν αρκετές διαφορετικές τυπολογίες, οργανώνονται σε ξεχωριστά μπλοκ τα οποία έχουν συναρμολογηθεί καθ' ύψος με διακριτές μεταξύ τους όψεις. Οι αρχιτέκτονες υποστηρίζουν ότι καθεμία από αυτές τις μονάδες οργανώνεται σαν μια γειτονιά γύρω από μια ολοκόκκινη λουρίδα χώρων κίνησης με σκάλες, πλατφόρμες και διαδρόμους που διατρέχει και εξυπηρετεί όλο το κτήριο.

Πράγματι, από τις διαθέσιμες φωτογραφίες, το εσωτερικό αυτού του κόκκινου φιδιού δεν θυμίζει σε τίποτα τους σκοτεινούς ομοιόμορφους διαδρόμους και τα κλειστοφοβικά κλιμακοστάσια

που συνήθως απαντώνται σε τέτοιας κλίμακας κτήρια. Και πράγματι, το Mirador καταφέρνει να είναι ένα ριζοσπαστικό, πρωτοποριακό έργο· άλλωστε με μεγάλη προβολή και βραβεύσεις. Η υπερυψωμένη πλατεία ωστόσο, όπως παραδέχεται και η Β. Leo, δεν εκπληρώνει το στόχο της να ενισχύσει τη διάδραση μεταξύ των γειτόνων, καθώς παραμένει ένας μάλλον ψυχρός χώρος που δεν χρησιμοποιείται ιδιαίτερα.² Άλλωστε η διέλευση και παρουσία μεγάλου αριθμού, συχνά και ανεπιθύμητων, επισκεπτών στους κοινόχρηστους πλην ιδιωτικούς χώρους και την πλατεία του κτηρίου προκάλεσε τις αντιδράσεις των κατοίκων. Η ίδια πάντως θα επισημάνει ένα άλλο πρόβλημα στην κατεύθυνση πια όχι τόσο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού όσο της διαχείρισης της κοινωνικής κατοικίας. Πρόκειται για τον τρόπο με τον οποίο τα σπίτια προσχεδιάζονται και αποδίδονται στους κατοίκους τους αντί οι κάτοικοι να τα επιλέγουν. Έτσι παγιδεύονται σε μια τυπολογία ομοιόμορφη που μπορεί να μην καλύπτει τις ανάγκες τους. Κι ενώ στην περίπτωση του Mirador οι κατοικίες είναι πολλαπλών τύπων για διαφορετικές ομάδες και τρόπους ζωής, πάλι ορισμένοι βρίσκονται σε σπίτια που δεν τους ταιριάζουν και ενδεχομένως δεν θα αγαπήσουν.

Αν στα παραπάνω προσθέσουμε και τις αναφορές για κακοτεχνίες και λειτουργικά προβλήματα,³ μπορούμε να δούμε πέρα από την αρχιτεκτονική σύλληψη και εικόνα ενός έργου και όλα εκείνα που θεμελιώνουν ένα κτήριο σε πραγματικό έδαφος. Το Mirador μπορεί πρωτίστως να είναι ένα έργο αυτοκριτικής για τους Ισπανούς, όπως αναφέρουν οι δημιουργοί του, όμως δεν παύει εντέλει να είναι κάποιων το σπίτι και άλλων η γειτονιά. Και οι εξαιρετικές σχεδιαστικές προθέσεις συχνά δεν αρκούν για να εκπληρωθούν οι προσδοκίες. Όπως δεν αρκούσαν οι πύργοι της μοντέρνας αρχιτεκτονικής να πείσουν τους κατοίκους τους ότι είναι μοντέρνοι και ευτυχείς.

Σημειώσεις

1. <http://www.mvrdv.nl>, 13-9-2013.

2. <http://www.elmundo.es/elmundo/2013/06/27/suivienda/1372349488.html>, 13-9-2013.

3. <http://www.elmundo.es/elmundo/2007/09/26/madrid/1190799765.html>, 13-9-13.

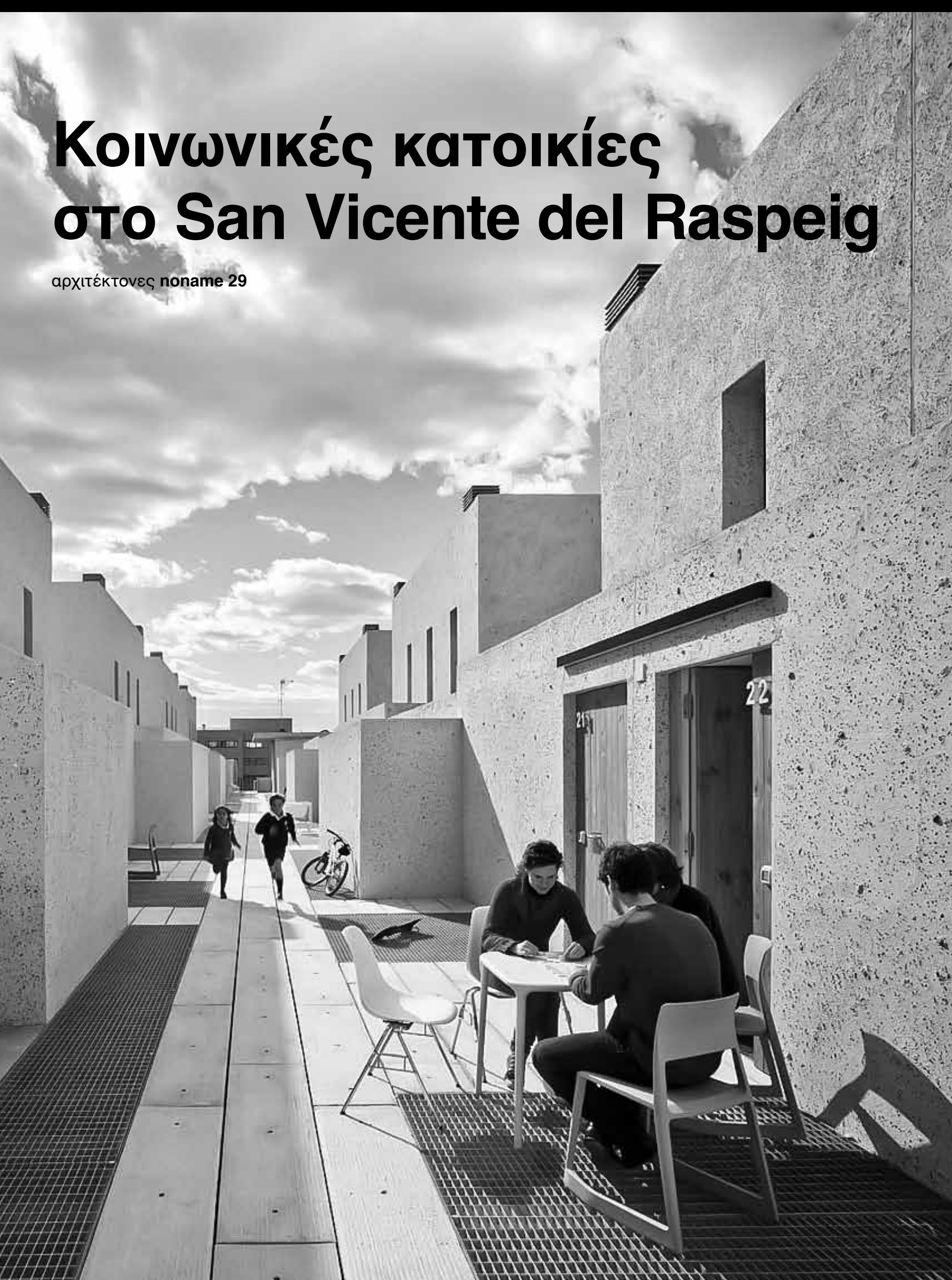
Κοινωνικές κατοικίες Mirador

αρχιτέκτονες MVRDV και Blanca Lleó

Κοινωνικές κατοικίες στο San Vicente del Raspeig

αρχιτέκτονες noname 29

Ένα κτήριο μια γειτονιά. Θεωρώντας ότι ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της Ομάδας Δέκα της δεκαετίας 1960-1970 (*Team X*) ήταν σε γενικές γραμμές η επαναξιολόγηση της αρχιτεκτονικής σκέψης με μια κοινωνική προσέγγιση, και κάτω από το πρίσμα της καταστροφής που προκλήθηκε από τον πόλεμο και την ανοικοδόμηση των ευρωπαϊκών πόλεων, το αποτέλεσμα ήταν η συνειδητοποίηση της άρρηκτης σχέσης αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας από το σύνολο της κοινωνίας.

Μέσα από αυτή την κριτική στάση των μελών της Ομάδας X απέναντι στο μοντέρνο κίνημα εκείνης της εποχής, η οποία κατά κύριο λόγο στηρίχθηκε σε θεωρητικά δημοσιεύματα και σχέδια, η κοινωνία αντιλαμβάνεται σιγά σιγά τη δυνατότητα δημιουργίας νέων προτύπων ως προς τον τρόπο που θα μπορούσε να βιώνεται η ζωή στην πόλη.

Στη τεχνολογική πλέον κοινωνία που ζούμε, η οποία εκτός της ταχύτητας της πληροφόρησης βασίζεται στη βιομηχανική παραγωγή και χαρακτηρίζεται από την κατανάλωση αλλά και τον κοινωνικό κατακερματισμό, αντιλαμβάνεται κανείς ότι έννοιες όπως cluster-συγκρότημα, stem-κορμός και web-ιστός, που επισημάνθηκαν και αναπτύχθηκαν από την Ομάδα X, είναι πάντα επίκαιρες στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό.

Στο πνεύμα αυτό, το βραβευμένο έργο στη 12η Μπιενάλε Αρχιτεκτονικού και Πολεοδομικού Σχεδιασμού της Ισπανίας, ένα συγκρότημα 32 κατοικιών, του γραφείου nomame 29 του Ισπανού αρχιτέκτονα Alfredo Paya Benedito στο San Vicente del Raspeig στο Αλικάντε έχει την τάση να προωθήσει τις αξίες της συνύπαρξης χωρίς να σκεφτόμαστε τους χρήστες του ως παθητικούς επιβαίνοντες στο κτήριο, αλλά ούτε και το κτήριο ως ένα μεγαθήριο εκτός τόπου σε σχέση με την ευρύτερη γειτονιά.

Το κτήριο, το οποίο αποτελείται από δύο παράλληλους όγκους που συνδέονται με χώρους κίνησης και επικοινωνίας, μέσα από δύο χειρισμούς: 1. το ελαφρύ γλίστρημα μεταξύ 2 μπλοκ κατοικιών, δημιουργώντας διαπερατότητες, και 2. τη δημιουργία πιο δημόσιων χώρων για τους χρήστες του, θέλει να δώσει μια προφανή και ρεαλιστική απάντηση στον τρόπο με τον οποίο θα ήταν δυνατή η μετατροπή του εννοιολογικού χαρακτήρα της κατοικίας από *μηχανής κατοίκησης σε εστία καθημερινών δράσεων*.

Αν λοιπόν θεωρήσει κανείς ότι το κτήριο στο σύνολό του αντιμετωπίστηκε ως ένα *cluster*, (Smithsons, Ομάδα X), τα 32 σπίτια που οργανώνονται κατά μήκος των εσωτερικών δρόμων, στεγασμένων και μη, αντιμετωπίζονται ως μια μονάδα γειτονιάς. Επιλέγοντας λοιπόν το σχεδιασμό των κατοικιών σε δύο επίπεδα, οι αρχιτέκτονες του γραφείου nomame 29, με την πρότασή τους, δίνουν μια άλλη πτυχή της αστικής πολυ-κατοικίας. Τα διαμερίσματα-κατοικίες-σπίτια, μέσα από μια αναθεώρηση του επιπέδου μηδέν εντός του κτηρίου σε σχέση με το δρόμο, οργανώνονται εναλλάξ προσδίδοντας στην κάθε μονάδα του συγκροτήματος ποιότητες παρόμοιες με αυτές των σπιτιών του αραβικού χωριού (σπίτια οργανωμένα γύρω από εσωτερικό αίθριο). Με αυτό τον τρόπο τόσο τα εσωτερικά αίθρια όσο και η ιδέα της εσωτερικής οδού, (Stem, Le Corbusier, Ομάδα X) εξασφαλίζει την ομαλή κυκλοφορία στο κτήριο, την προσβασιμότητα στις κατοικίες αλλά και την ιδιωτικότητα των κατοίκων του. Στο πνεύμα των Candilis και Woods, το κτήριο αυτό επιθυμεί να συμβιβάσει τις συλλογικές δράσεις που θα μπορούσε να αναπτυχθούν στον ελεγχόμενο δημόσιο χώρο που σχηματίζεται ανάμεσα στα κενά των κατοικιών (16 και 16 σε κάθε μπάρα). Πρόκειται για χώρους οι οποίοι λόγω της

φύσης τους είναι ιδιωτικοί αλλά έχουν δημόσιο περιεχόμενο. Θα μπορούσε να πει κανείς λοιπόν ότι με το σχεδιασμό των κοινωνικών κατοικιών που προτείνει το γραφείο noNAME 29 γίνεται μια αναπαράσταση αυτού που είναι τόσο σημαντικό για την περιοχή: του περιβάλλοντος, του κλίματος και

των τρόπων ζωής που συνδέονται με τη μεσογειακή κουλτούρα. Οι βεράντες, τα εσωτερικά αίθρια και οι δρόμοι είναι στοιχεία που αντιμετωπίζονται ως τόποι αλληλεπίδρασης και οικειοποίησης από τους χρήστες τους. Τέλος, σχετικά με τη λειτουργικότητα του κτηρίου, αυτού του είδους οι τόποι στόχο τους έχουν να δημιουργήσουν μια στενή σχέση μεταξύ του δρόμου και του σπιτιού.

Εξασφαλίζοντας αφενός φυσικό φωτισμό και αερισμό σε όλα τα δωμάτια των σπιτιών και αφετέρου μια αυλή για το κάθε σπίτι, η καθημερινή ζωή των κατοίκων δημιουργεί δεσμούς επικοινωνίας με τον εξωτερικό χώρο. Το κτήριο αποτελεί μέρος της πόλης, οι χρήστες έχουν τον ιδιωτικό τους χώρο, αλλά και μια συλλογική ζωή μέσα σε αυτό. Έτσι οι εξωτερικοί χώροι γίνονται διαμεσολαβητές μιας κοινωνικής ζωής μεταξύ γειτόνων εντός του κτηρίου, συνδέοντάς το με την υπόλοιπη πόλη. Είναι προφανές λοιπόν ότι με αυτό το κτήριο διαγράφεται η πρόθεση της αρχιτεκτονικής ομάδας: οι κοινόχρηστοι χώροι να αντιμετωπιστούν τελικά ως μια ευκαιρία για τη δημιουργία δημόσιου χώρου φτιαγμένου για την αλληλεπίδραση μεταξύ των γειτόνων.

Volos in the Extremes

Urban
Transcripts

participation fee: €200

participation fee for registrations by 30 September: €140

Urban Design Master Class, 26 - 31 October 2013, Volos, Greece

visit urbantranscripts.org like [facebook.com/urbantranscripts](https://www.facebook.com/urbantranscripts) follow twitter.com/urbantweeting

supported by

under the auspices of

Department of Architecture
University of Thessaly

(www.alfredopaya.com)

www.civiltech.gr

Civiltech

η ορατή διαφορά στην εξειδίκευση

Άδεια Δόμησης

Αμοιβές
Έντυπα Δόμησης
Ιδ. Συμφωνητικά

Διάγραμμα Δόμησης Τοπογραφικό

Νέος
Οικοδομικός
Κανονισμός

Civiltech

BUILDING
Studio

Αυθαίρετη Δόμηση

Energy Building Energy Certificate

Η οικογένεια εφαρμογών **Building** αποτελεί τη μοναδική ολοκληρωμένη πρόταση που καλύπτει όλο το φάσμα της δόμησης και της ενέργειας. Με ενοποιημένες και αλληλοσυμπληρούμενες διαδικασίες, η οικογένεια εφαρμογών **Building** σας παρέχει τη δυνατότητα παρακολούθησης της ταυτότητας του κτηρίου:

- Κοινή διαχείριση της κτηριακής πληροφορίας σε όλες τις εφαρμογές
- Ηλεκτρονική αρχειοθέτηση εγγράφων και σχεδίων σε επίπεδο μελέτης και φακέλου έργου.
- Διαχείριση των εγκρίσεων που δικαιολογούν τη νομιμότητα ή τη δυνατότητα διατήρησής κάθε υφιστάμενου κτίσματος.
- Διασύνδεση με τα δημοφιλέστερα αρχιτεκτονικά προγράμματα της αγοράς (AutoCAD, ArchiCAD, Τέκτων, CADware κλπ), για άντληση της κτηριακής πληροφορίας.

Civiltech A.E.

Αθήνα: Λεωφ. Μεσογείων 452, 153 42 Αγ. Παρασκευή Τηλ.: 210 6003034, Fax: 210 6000731

Θεσ/νίκη: Αδριανουπόλεως 1 & Μητρ. Κυδωνιών, 551 33 Καλαμαριά, Τηλ.: 2310 428781

www.civiltech.gr, e-mail: info@civiltech.gr

ΕΣΠΕΡΙΔΑ

► Εκπαιδευτικά εργαλεία και αειφόρα κτήρια

Στο πλαίσιο του προγράμματος μεταφοράς καινοτομίας Leonardo da Vinci 2011, ο ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ σας προσκαλεί σε Εσπερίδα με θέμα: «Εκπαιδευτικά εργαλεία και αειφόρα κτήρια». Στα αειφόρα κτήρια δεν υφίσταται σήμερα η ίδια ανάπτυξη μεταξύ των Ευρωπαίων εταίρων. Το υπό εκπόνηση έργο φιλοδοξεί να συμβάλει ακριβώς στη συμπλήρωση αυτών των κενών και στη δημιουργία μιας βιώσιμης γέφυρας μεταξύ της ακαδημαϊκής και της επαγγελματικής κατάρτισης. Το πρόγραμμα της εσπερίδας και οι ομιλητές θα ανακοινωθούν τις προσεχείς ημέρες. Συνδιοργάνωση: Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ και Ελληνικό Τμήμα της UIA (30 Οκτωβρίου 2013, 18.00-20.30 μ.μ., Αίθουσα συνεδριάσεων ΤΕΕ)

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ

► Urban Design master class
«Volos in the Extremes»

Το εργαστήριο απευθύνεται σε τελειόφοιτους αρχιτεκτονικής, καθώς και σε επαγγελματίες στον τομέα της αρχιτεκτονικής, της πολεοδομίας, που ασχολούνται με τη μελέτη της πόλης και την αστική παρέμβαση. Για περισσότερες πληροφορίες: designmasterclass@urbantranscripts.org (26-31 Οκτωβρίου 2013, Βόλος)

ΣΥΝΕΔΡΙΟ

► 1ο Εθνικό Διεπιστημονικό Συνέδριο

Το Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, συμπληρώνοντας οκτώ χρόνια από την ίδρυσή του –με την ευκαιρία της προγραμματισμένης λειτουργίας του διατμηματικού προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών «Αποκατάσταση και επανάχρηση μνημείων και ιστορικών οικιστικών συνόλων», και το Τμήμα Θράκης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, με τη συμμετοχή της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας του ΥΠΠΟ διοργανώνουν το 1ο Εθνικό Διεπιστημονικό Συνέδριο με θέμα «Ιστορία των δομικών κατασκευών». Κόστος συμμετοχής: 120€ ή 40€ (για μεταπτυχιακού φοιτητές/τριες και στρατιώτες). (11-13 Οκτωβρίου 2013, Πολυτεχνική Σχολή Ξάνθης του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης)

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

► Κρήτη 1913-2013. Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία μετά την Ένωση

Μια ερευνητική ματιά στην αρχιτεκτονική πορεία της Κρήτης από το 1913 μέχρι σήμερα, μια ξεχωριστή μελέτη στο χθες και στο σήμερα μέσα από σχέδια, φωτογραφίες, ένα διαφορετικό «πάντρεμα» μορφών και τεχνών. Η έκθεση εντάσσεται στο πλαίσιο των εκδηλώσεων για τα 100 χρόνια της ένωσης της Κρήτης με την Ελλάδα. Επιστημονική επιμέλεια: Αμαλία Κωτσάκη Διοργάνωση: Τμήμα Χανίων του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, Περιφέρεια Κρήτης και Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», με την υποστήριξη των συλλόγων αρχιτεκτόνων Ν. Ηρακλείου, Λασιθίου, του τμήματος Ρεθύμνου ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, καθώς και του Πολυτεχνείου Κρήτης-Τμήμα Αρχιτεκτόνων. (Εγκαίνια: 2 Νοεμβρίου 2013, Δημοτική Πινακοθήκη Χανίων)

► 4η Μπιενάλε Σύγχρονης Τέχνης Θεσσαλονίκης

Εκθέσεις, δράσεις σε μουσειακούς χώρους και μνημεία, εικαστικές εγκαταστάσεις, εργαστήρια, συνέδρια, εκπαιδευτικά προγράμματα και παρεμβάσεις στον δημόσιο χώρο θα αποτελέσουν το σκηνικό στη Θεσσαλονίκη για την 4η Μπιενάλε Σύγχρονης Τέχνης με τίτλο «Παλιές διασταυρώσεις – Make it new». Η έναρξη θα γίνει με τα εγκαίνια της έκθεσης «Παντού αλλά Τώρα» (Everywhere but Now), που επιμελείται η Adelina von Fürstenberg. Οργάνωση: Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης με τη συμμετοχή της «Κίνησης των 5 μουσείων Θεσσαλονίκης» (Αρχαιολογικό Μουσείο, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Τελλόγλειο Ίδρυμα Τεχνών του ΑΠΘ) και τη στήριξη του Δήμου Θεσσαλονίκης. (18 Σεπτεμβρίου 2013 - 31 Ιανουαρίου 2014)

► 1η Έκθεση Αρχιτεκτονικού Έργου στην Αττική

Το Τμήμα Αττικής του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ μεταφέρει και παρουσιάζει την έκθεση σε συνεργασία με τους Δήμους Παλαιού Φαλήρου και Αχαρνών. (Εγκαίνια: 27 Οκτωβρίου 2013, 20.00 μ.μ., Πολιτιστικό Κέντρο Φλοίσβος. Διάρκεια: έως 3 Οκτωβρίου 2013 – 1-20 Οκτωβρίου 2013, Κτήριο Δήμου Αχαρνών)

ΒΙΒΛΙΑ

► Το πέρασμα

Ο αρχιτέκτονας Τάκης Γεωργακόπουλος διερευνά τη συμπεριφορά του πολιτικού συστήματος και τη διαλεκτική σχέση πολιτικής και οικονομίας και αναλύει την πορεία διακυβέρνησης που οδήγησε την κοινωνία και την οικονομία σε αδιέξοδο. Επιχειρεί να αναδείξει τα ελλείμματα της πολιτικής διαχείρισης της ανάπτυξης και υποστηρίζει την αναγκαιότητα αλλαγής φιλοσοφίας της ασκούμενης πολιτικής. Μελετά τις «χωρικές μεταβολές» και διαπιστώνει ότι η χωροταξία, η πολεοδομία και η αρχιτεκτονική δεν είναι μόνο τεχνικό πρόβλημα αλλά σε μεγάλο βαθμό κοινωνικό και πολιτικό. *Εκδόσεις Γάρδιος, 2013, 252 σελ.*

► Ανθρώπινες πόλεις

Πόλεις είναι τα μέρη όπου οι άνθρωποι συναντιούνται για να ανταλλάξουν ιδέες, να συνδιαλλαγούν ή απλώς να χαλαρώσουν και να περάσουν όμορφα. Ο ζωτικός χώρος της πόλης –οι δρόμοι, οι πλατείες, τα πάρκα της– αποτελούν το χώρο έκφρασης αλλά και τον καταλύτη αυτής της διαδικασίας. Ο Jan Gehl, αρχιτέκτονας σχεδιασμού δημόσιων χώρων, διαθέτει βαθιά κατανόηση του πώς χρησιμοποιούμε τον ζωτικό χώρο της πόλης και μας προτείνει τα εργαλεία εκείνα που χρειαζόμαστε προκειμένου να βελτιώσουμε τη διαδικασία σχεδιασμού δημόσιων χώρων και, ως συνέπεια αυτού, την ποιότητα της ζωής μας στις σύγχρονες πόλεις. *Εκδόσεις MBike, 2013, 260 σελ.*

► Πληθοδομές

Το βιβλίο παρουσιάζει την έρευνα του αρχιτέκτονα Ζήση Κοτιώνη που θέτει σε ριζική κριτική το μοντέλο της ελληνικής πολυκατοικίας και το μοντέλο του αστικού κτηρίου κατοικίας εν γένει. Ο αρχιτέκτονας, βασισμένος στην κοινωνική κριτική της μεταπολεμικής κατοικίας, που είχε ως πυρήνα την οικογένεια, δημιουργεί εναλλακτικές μορφές και τύπους σύνθετων δομών αστικής κατοίκησης. Η έκδοση περιλαμβάνει μια συζήτηση των Ηλία Ζέγγελη, Αλέξανδρου Κιουπκιολή, Ζήση Κοτιώνη και Γιώργου Τζιρτζιλάκη, στην οποία παρεμβαίνει η Ιωάννα Λαλιώτου, για την «Αρχιτεκτονική στην εποχή του πλήθους». *Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, 2012, 296 σελ.*